

СЕРІЯ «БІБЛІОТЕКА ПРАВОТВОРЦЯ»

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України

**ДОКТРИНАЛЬНІ ТА ПРИКЛАДНІ
АСПЕКТИ УПОРЯДКУВАННЯ
ТА УДОСКОНАЛЕННЯ
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

Наукова записка

ЮРІНКОН ІНТЕР

Київ – 2025

УДК 340.13 (477)
Д66

Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
(протокол № 18 від 27 листопада 2025 р.)

Рецензенти:

Крусян Анжеліка Романівна, доктор юридичних наук, професор;
Бобровник Світлана Василівна, доктор юридичних наук, професор.

Д66 **Доктринальні та прикладні аспекти упорядкування та удосконалення законодавства України** : наукова записка / Н. М. Пархоменко, М. О. Теплюк, О. І. Ющик, В. І. Риндюк, Т. І. Тарахонич, С. О. Сунегін, О. С. Волохов. Київ : Юрінком Інтер, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025. 276 с.

ISBN 978-966-667-962-1

У науковій записці висвітлено теоретико-методологічні та прикладні аспекти розвитку законодавства України на сучасному етапі. Зокрема, визначено функції сучасної правотворчості та проблеми їх реалізації, основні засади реформування законодавства в аспекті міжнародних стандартів та євроінтеграційних зобов'язань України; сформульовані загальнотеоретичні засади функціонування та розвитку джерел права в Україні та законодавства як основної форми його прояву; визначені теоретико-методологічні засади підготовки Наукової концепції розвитку законодавства України.

Розрахована на науковців, народних депутатів України, посадових осіб органів виконавчої влади, усіх, хто цікавиться проблемами правотворчої діяльності, розвитку системи джерел права та системи законодавства України.

Наукова записка підготовлена за результатами виконання наукового проекту «Концептуальні засади правотворчої діяльності в Україні: ресурсозабезпечення, новачі та ризики» (номер держ. реєстр. 0125U002053) відповідно до цільової програми наукових досліджень НАН України «Правотворчість в Україні: доктринальні засади, правове регулювання і практика здійснення» на 2025–2027 роки та розпорядження Президії НАН України від 06.03.2025 № 124 «Про затвердження переліку проектів цільової програми наукових досліджень НАН України «Правотворчість в Україні: доктринальні засади, правове регулювання і практика здійснення», що будуть виконуватись у 2025 році».

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

УДК 340.13 (477)

ISBN 978-966-667-962-1

© Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025
© Пархоменко Н. М., Теплюк М. О., Ющик О. І., Риндюк В. І., Тарахонич Т. І., Сунегін С. О., Волохов О. С., 2025
© Юрінком Інтер, 2025

Колектив авторів:

Пархоменко Наталія Миколаївна, доктор юридичних наук, професор (розділ 4, розділ 6);

Теплюк Михайло Олексійович, доктор юридичних наук, професор (розділ 8 – у співавторстві з Ющиком О. І.);

Ющик Олексій Іванович, доктор юридичних наук, професор (розділ 8 – у співавторстві з Теплюком М. О.);

Риндюк Віра Іванівна, доктор юридичних наук, професор (розділ 1, розділ 5, розділ 7 – у співавторстві з Тарахонич Т. І.);

Тарахонич Тетяна Іванівна, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник (розділ 7 – у співавторстві з Риндюк В. І.);

Сунегін Сергій Олександрович, кандидат юридичних наук, старший дослідник (розділ 2);

Волохов Олексій Сергійович, кандидат юридичних наук (розділ 3).

Зміст

Передмова	5
Розділ 1 Функції сучасної правотворчості та їх реалізація суб'єктами правотворчої діяльності	9
Розділ 2 Система законодавства України: євроінтеграційні виклики та засади реформування	37
Розділ 3 Міжнародні стандарти правотворчості та їх вплив на забезпечення ефективності законодавства	73
Розділ 4 Гармонізація та адаптація законодавства України до права ЄС: сутність, зміст та форми	97
Розділ 5 Законодавство України: поняття, характеристика	109
Розділ 6 Джерела права в Україні: загальнотеоретичні засади функціонування та розвитку	143
Розділ 7 Розвиток (стан, проблеми функціонування), упорядкування та удосконалення законодавства України	199
Розділ 8 Наукова концепція розвитку законодавства України: поняття та методологія формування	235
Післямова	270

Передмова

В умовах динамічних трансформацій сучасного міжнародного правопорядку, а також відповідних змін у національному політико-правовому просторі, упорядкування та удосконалення законодавства України являє собою не лише важливий, але й необхідний процес для забезпечення стабільного функціонування всієї правової системи України. Розробка нових та удосконалення існуючих норм права вимагає застосування комплексного підходу у правотворчій діяльності, поєднання доктринальних та прикладних аспектів, що, у свою чергу, мають корелюватися з міжнародними зобов'язаннями нашої держави у контексті її євроінтеграційних прагнень, а також з відповідними актуальними викликами, які стоять перед сучасним суспільством.

У вказаному контексті потрібно зазначити, що одним із найважливіших аспектів ефективного реформування правової системи України є оновлення механізмів правового регулювання шляхом підвищення якості законодавства, розробки нових методів правозастосування, які надаватимуть можливість знизити корупційні ризики, підвищити доступність правосуддя та рівень правосвідомості громадян, забезпечити ефективну реалізацію прав і свобод громадян.

Саме тому метою даної Наукової записки є визначення концептуальних засад правотворчої діяльності в Україні з огляду на потреби ресурсозабезпечення, ризики та об'єктивні детермінанти суспільного розвитку; розробка цілісної науково-обґрунтованої теорії правотворчої діяльності, яка б відповідала сучасним потребам держави і суспільства, та стала б доктринально-правовою основою реалізації Закону України «Про правотворчу діяльність», прийнятого Верховною Радою України 24 серпня 2023 року.

Представлене наукове дослідження спрямоване на забезпечення потреб законодавчої діяльності у повоєнний період, визначається чинною системою законодавства та її особливостями, загальновизнаними принципами міжнародного права та європейськими стандартами, відповідає правилам та прийомам юридичної техніки, базується на сучасних здобутках

вітчизняної та зарубіжної юридичної науки, юридичної практики, що дозволить сформулювати стратегію розвитку законодавства України загалом та галузевого законодавства зокрема, буде одним із чинників, правовою основою для повоєнного відновлення України, переведення країни з надзвичайного правового режиму у режим відновлення.

У зв'язку із цим, особлива увага в процесі удосконалення законодавства повинна приділятися, зокрема, таким питанням, як підвищення якості юридичної техніки, покращення взаємодії законодавчих та виконавчих органів влади, розвитку судової практики, що є вагомою складовою забезпечення верховенства права. Важливим завданням при цьому є забезпечення належної гармонізації українського законодавства з нормами права Європейського Союзу, що сприятиме відповідності правової системи України міжнародним стандартам правотворчості та правового регулювання суспільних відносин.

Однією з актуальних проблем розвитку правової системи України на сучасному етапі є також необхідність оптимізації системи національного законодавства у сфері прав людини з метою забезпечення їх ефективної охорони та захисту, особливо у контексті повномасштабної російсько-української війни, яка триває вже майже чотири роки. Важливим аспектом удосконалення законодавства у сфері прав людини мають стати також позитивні зміни в діяльності правоохоронних органів, прокуратури та функціонування системи судоустрою України.

Крім цього, при розгляді питань удосконалення системи законодавства України необхідно також враховувати не лише відповідні внутрішні виклики, але й вплив зовнішніх чинників на його формування та розвиток, зокрема таких, як міжнародні кризи, економічні санкції та політична нестабільність. Зазначені фактори обумовлюють необхідність забезпечення оперативного реагування законодавчих та виконавчих органів влади, а також необхідність постійної адаптації правових норм до змінюваних зовнішніх умов.

Таким чином, процес удосконалення законодавства України має багатоаспектний характер, який вимагає здійснення не лише відповідних теоретичних розробок, але й конкретних практичних дій, спрямованих на впровадження нових норм у

Передмова

соціальну практику, підвищення якості правозастосування та реформування системи органів публічної влади в Україні. В умовах зовнішніх та внутрішніх економічних, політичних та соціальних трансформацій цей процес має ключове значення для забезпечення стабільно функціонуючого правопорядку, соціальної справедливості та гармонійного розвитку суспільства.

Досягнення мети здійснення даного наукового дослідження сприятиме визначенню концептуальних засад стратегії дій суб'єктів правотворчості на довгострокову та короткострокову перспективу щодо здійснення планів, програм, реформ у сфері права та вирішення проблем розвитку окремих галузей права; визначенню пріоритетів у соціально-економічному розвитку у повоєнний період; забезпеченню системності правового розвитку; розробці і прийняттю лише об'єктивно-зумовлених нормативно-правових актів, уникненню зайвого правового впливу, зарегульованості суспільних відносин; забезпеченню відповідності законодавства України європейським принципам та міжнародним стандартам в галузі права; сприятиме завершенню реформ, що тривають в Україні десятки років в сфері судустрою та судочинства, правоохоронної діяльності, адміністративно-територіального устрою, місцевого самоврядування та в інших важливих сферах суспільних відносин як передумови ефективного розвитку Української держави в повоєнний період.

**1. ФУНКЦІЇ
СУЧАСНОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ
ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ
СУБ'ЄКТАМИ
ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Ключове значення для упорядкування та удосконалення законодавства України має чітке виокремлення основних функцій правотворчої діяльності та їх законодавче закріплення в переліку повноважень суб'єктів правотворчості. Зокрема, С. В. Чабур, підкреслюючи важливість функцій правотворчості, зазначає, що правотворчий процес реалізується здебільшого через його функції, які забезпечують новелізацію законодавчої діяльності, її ефективність, усунення прогалин та колізій у праві, систематизацію та вдосконалення нормативно-правових актів¹. Разом з тим, в прийнятому Верховною Радою України Законі України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 р. (із змінами) питання пов'язані з поняттям функцій правотворчої діяльності, їх видами та особливостями реалізації різних видів функцій правотворчості суб'єктами правотворчої діяльності взагалі не знайшли свого відображення².

Сам термін «функція» досить багатомірний, він придатний для характеристики будь-яких динамічних структур. Однак у більшості випадків з функцією пов'язується спрямований вплив системи (структури, цілого) на певні сторони зовнішнього середовища³. Функції визначають основні характерні показники, ознаки, напрямки розвитку і становлення певного поняття, процесу; є певними напрямками діяльності, які мають здійснюватися відносно об'єкту цієї діяльності⁴; є явищем, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін⁵. Отже, у загальному розумінні функціями є напрями спрямованого впливу суб'єкта на об'єкт, напрями діяльності суб'єкта в результаті якої об'єкт зазнає змін певного виду.

У загальнотеоретичній юридичній науці поняття «функція» використовується, зокрема, і для характеристики правотворчої діяльності. Огляд літератури з цього питання дає можливість

¹ Чабур С. В. Функції механізму правотворчості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2018. Вип. 48. Т. 1. С. 48.

² Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#n730>

³ Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. С. 316.

⁴ Гетьман Є. А. Функції нормотворчої діяльності органів виконавчої влади. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2). С. 86-87.

⁵ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 1551.

Розділ 1. Функції сучасної правотворчості та їх реалізація суб'єктами правотворчої діяльності

зробити висновок, що якщо саме поняття «функції правотворчості» розглядається науковцями практично однозначно, то єдність підходів щодо визначення переліку (видів) функцій правотворчої діяльності відсутня. Так, під функціями правотворчості розуміють різні напрями здійснення суб'єктами правотворчості правотворчої діяльності стосовно джерел права, зокрема, нормативно-правових актів⁶. На думку Р. Яценко суттєвими ознаками функцій правотворчості є те, що останні виражають сутність і зміст правотворчості, її призначення в суспільстві, а також її роль у процесі розвитку правової системи; є активним способом реалізації правотворчої діяльності та цілеспрямованими напрямками її реалізації⁷. Отже, можна запропонувати визначення **поняття функцій правотворчої діяльності як цілеспрямованих напрямків її здійснення суб'єктами правотворчості**.

Щодо визначення переліку (видів) функцій правотворчої діяльності, то необхідно визначитися з найбільш суттєвим критерієм виокремлення видів функцій правотворчості. Для цього звернемо увагу на те, що істотною характеристикою діяльності взагалі є її цілеспрямованість (наявність мети), що, в свою чергу, визначає зміст та спосіб цієї діяльності.

В науковій та навчальній юридичній літературі різні автори виокремлюють різну кількість напрямів правотворчої діяльності суб'єктів правотворчості: від трьох⁸ до семи⁹. Серед них

⁶ Плавич С. В. Теоретико-методологічні засади правотворчості: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук: спеціальність 12.00.01. Київ, 2009. С. 10 (19 с.); Лепех Ю. С. Про функції правотворчості органів публічного управління. *Університетські наукові записки*. 2018. № 2. С. 41 (С. 36-43); Гетьман Є. А. Функції нормотворчої діяльності органів виконавчої влади. Митна справа. 2013. № 5 (2.2). С. 87 (С. 86-94); Гетьман Є. А. Функції нормотворчої діяльності органів виконавчої влади. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2). С. 87 (С. 86-94); Мельничук С. М. Правотворча діяльність – провідна правова форма здійснення функцій держави: теоретико-прикладний аспект. *Інформація і право*. 2016. № 1 (16). С. 8 (С. 5-11); Чабур С. В. Функціонування механізму правотворчості: дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук: спеціальність 12.00.01. Івано-Франківськ, 2018. С. 131-132.

⁷ Яценко Р. Функції правотворчості в контексті дослідження перехідних суспільств. *Юридична Україна*. 2009. № 8. С. 35.

⁸ Лепех Ю. С. Про функції правотворчості органів публічного управління. *Університетські наукові записки*. 2018. № 2. С. 41.

⁹ Мельничук С. М. Правотворча діяльність – провідна правова форма здійснення функцій держави: теоретико-прикладний аспект. *Інформація і право*. 2016. № 1 (16). С. 9.